

lucht kunnen binden. Ook bij het geld kunnen we een drievoudige binding ontdekken. Het geld moet namelijk gebonden zijn aan de wilsimpulsen van mensen. Deze binding wordt geaccentueerd door de begrippen: kooppeld, leengeld en schenkgeld. Bij kooppeld is de wil gericht op de eigen behoeften. Bij leengeld is de wil gericht op capaciteiten van mensen en bij schenkgeld op het streven van mensen.

We kunnen daarmee concluderen dat we in de economie met gelijksoortige vraagstukken te maken hebben als in de landbouw. Het toepassen van niet-bedrijfseigen stikstof, anders dan als medicijn, heeft op de lange termijn gelijksoortige negatieve consequenties als gebruik van niet-wilsgebonden waardedragers in het economische proces, anders dan als medicijn. Zowel in de economie als in de landbouw bestaan er samenhangen tussen alle facetten, die niet willekeurig zijn, maar door een geestelijk wezen tot stand worden gebracht. Omgang met deze wezens vraagt niet alleen verstand, maar ook een zekere wijsheid en respect voor het wezen. Op dat vlak kan de bd-landbouw een rol spelen in de vernieuwing van de economie.

We zien daarvoor dan ook al aanzetten binnen de bd-beweging. Bijvoorbeeld de groente-abonnementen en de pergola-initiatieven. Door deze initiatieven worden de klanten meer betrokken bij de producenten, waardoor ook de besteding van hun geld in dit verband meer wilsgebonden zal zijn. Ook het samenwerken van producenten in een regio werkt die kant op, maar ook een initiatief als de Estafette-associatie kan in dit licht worden gezien. De afstemming over producten, kwaliteit en prijs verbindt de producenten beter met het geld. Maar we kunnen ook kijken naar bijvoorbeeld de Triodosbank. Door dit initiatief kunnen spaarders en leners hun wil beter met het leengeld verbinden. Tenslotte bestaan er talloze initiatieven op het gebied van schenkgeld. We kunnen denken aan Stichting BD-Grondbeheer en Stichting Loverendale, maar ook aan bijvoorbeeld het Willy Schilthuisfonds en het Studiefonds BD-Landbouw (gelieerd aan de Warmonderhofopleiding).

Er zal nog veel moeten gebeuren, maar het begin van een vernieuwing van de economie door de bd-landbouw is wel degelijk zichtbaar. ■

Op 25 april vond op Warmonderhof de conferentie "Vernieuwing in de economie door bd-landbouw" plaats. Onderstaand geeft Andries Palmboom een impressie van deze conferentie.

Andries Palmboom

Het Spek van Slager Blom?

In het boek "Het Spek van Slager Blom" is een aantal columns van Diny Schouten gebundeld die zij schreef in Vrij Nederland.

Diny Schouten beschrijft daarin eigenzinnige, veelal kleinschalige voedselproducenten, die met liefde praten over hun vak, een feilloos gevoel hebben voor kwaliteit en daaraan geen concessies doen. Je proeft dat ze hun product "in diepste wezen kennen" en niet anders kunnen dan daarnaar handelen. Daarvan wordt een mens warm van binnen.

Wat een ander beeld komt er naar voren vanuit de mainstream-voedselproductie, waar de wet van het getal telt en waar winstgevendheid een doel op zich is... *Dat* noemen wij 'economie'?

Economisch toch hun plaats

In "Het Spek van Slager Blom" doen de 'ambachtelijken' in weerwil van deze economie "hun ding". Soms worden ze fijn gemalen door de voedselindustrie, door nietsontziende bureaucratie of door financiële pech. Maar opvallend vaak binden ze een select gezelschap fijnproevers aan zich, wiens snaar zij weten te raken. Op een onnavolgbare manier is dan ineens winstgevendheid geen zorgenkindje meer, maar een vanzelfsprekend gevolg. Om in de beeldspraak te blijven: een aangename resonans.

Dubbele eco-diversiteit

In de conferentie Vernieuwing in de economie door bd-landbouw kwam een soortgelijk beeld naar voren. Zeven mensen lieten in korte presentaties zien, hoe zij trouw zijn aan hun uitgangspunten en in weerwil van mainstream-tendenzen hun wegen vinden om dat te kunnen blijven doen. Veelal is daar samenwerking bij in het spel, hetzij met gelijkgestemde producenten, hetzij met een bevlogen groep consumenten, hetzij met de eigen bedrijfsindividualiteit.

Lees de portretten van de bedrijven en zie hoe divers het gezelschap was, in ecologische zin én in economische zin.

Onbenoembaar

Sprekend waren niet de hectares, opbrengsten en andere getallen. Ook niet de statuten, juridische vormgeving of samenwerkingsmodellen. Nee, sprekend waren enthousiasme, innerlijke overtuiging, en humor, op die subtiele onbenoembare manier, waarop ook biologisch-dynamische levensmiddelen hun kwaliteit kunnen laten spreken.

Misschien ligt de link tussen bd-landbouw en Vernieuwde economie ook zo subtiel? Werkt in de economie iets door, wat in de biologisch-dynamische landbouw wezenlijk is, maar dat voor de westers-denkende mens zo onbenoembaar is?

Duiding: tussen denken en doen

De presentaties leverden levendige indrukken op – dat smaakt naar meer! – maar ze stonden nogal op zichzelf. Is er een samenhang? In welk kader kan dit alles bekeken worden?

Jan Saal bracht na afloop van de presentaties een samenhang aan in het rijk geschakeerde landschap van presentaties.

Jan Saal stelde vast dat in alle presentaties "ontwikkeling" zichtbaar was. Dat wil hij als centraal begrip vasthouden: "Alle sprekers zien voor zichzelf geen plek binnen de mainstream-economie. Zij leren vanuit hun eigen economische praktijk, zoeken nieuwe wegen en vinden eerder oplossingen in samenwerkingsverbanden dan in concurrentieslagen".

Is er een manier om de aard van ieders ontwikkeling te classificeren? "Ja", liet Jan Saal zien: "Met als uitgangspunt het driedelig mensbeeld kun je de sprekers "een plek geven":

Waar staat het initiatief tussen denken en doen in?

Op een onnavolgbare manier is dan ineens winstgevendheid geen zorgenkindje meer, maar een vanzelfsprekend gevolg

- A. Staat het dichterbij een weloverdachte visie, dus in het gebied van bewustzijn / geest / het culturele leven, waar 'gewaakt' wordt?
- B. Of staat het initiatief volop in de uitvoering, dus in het gebied van de handeling / het economisch leven, waar niet alles zo bewust gaat... eerder 'slapend'?
- C. Of komt het in het initiatief veel eerder aan op afspraken / samenwerking / het rechtsleven, waar je meer in een 'dromend' bewustzijn verkeert?"

Met nadruk wees Jan Saal op de noodzaak om de classificatie niet star te zien: "Dat zou getuigen van statisch "plaatjesdenken". Het wezenlijke van het driedelig mensbeeld is juist dat het processen zo duidelijk naar voren haalt. Dat nodigt uit tot "levend denken". Sterker nog: we hebben het hier over economie en economische vernieuwing. Daar spelen waardevormende processen en geld hun rol. Geld is bij uitstek een *procesverschijnsel*". Daar wil Jan Saal graag dieper op ingaan. Dat gebeurde ook, maar dan in een extra workshop, die spontaan aan het middagprogramma werd toegevoegd met als thema "Het waardeopbouwproces in de economie".

Economisch-dynamische handel?

Door deze conferentie is de economie beslist nog niet vernieuwd. Eigenlijk geeft de conferentie een tussenstand weer.

Eén conclusie kan zijn dat er blijkbaar uit biologisch-dynamische landbouw een soort van economie bedrijven voortkomt, die anders is dan wat wij daar uit gewoonte onder verstaan. Zou er zoiets bestaan als "economisch-dynamische" handel? Iets wat op dezelfde soort wetmatigheden gestoeld is als de biologisch-dynamische landbouw? En zo ja, wat zijn daar dan de kenmerken van? Zijn daarvoor toereikende begrippen voorhanden die praktisch hanteerbaar zijn?

Een andere (tegengestelde) conclusie kan zijn dat de zeven initiatieven weliswaar anders zijn, maar ook bezig zijn het wiel opnieuw uit te vinden en dat ze vanuit de marge opereren, soms handig – soms

onhandig. Er is beslist al veel over de economie bekend. De initiatieven zijn onvoldoende op de hoogte van gangbare principes (onder andere marketing) en zouden er veel voordeel uit halen als ze deze handig zouden toepassen.

Of men kan stellen dat er in vernieuwende zin al veel is om bij aan te sluiten: fair trade of inzichten uit de sociale driegeliding. Moet niet eens een keer het theoretisch kader daarvan goed worden uitgelegd, zodat het in de praktijk gebracht kan worden?

Perspectief

Op deze conferentie zelf kwam het niet tot conclusies van dergelijke inhoudelijke aard. In dat opzicht mag er gerust een vervolg op de conferentie komen om meer op de inhoud van het onderwerp economie / bd-landbouw in te gaan. ■

Anna van Oostwaard / De Horsterhof

Anna van Oostwaard is van De Horsterhof in Duiven. Daar teelt zij groenten en houdt zij vee voor een eigen kring van abonnees. Ze is uitgenodigd om op het abonnementsysteem in te gaan. Zij was namelijk ongeveer de eerste die daarmee begon, jaren geleden al. In haar presentatie werpt ze zich op als verdedigster van het oorspronkelijke concept. Maar al te vaak wordt tegenwoordig iets als groenteabonnement gepresenteerd, terwijl het neerkomt op een veredelde boodschappenservice. Albert Heijn deed dat onlangs nog in zijn Biologische Actieweken. De essentie van het abonnement is daaruit verdwenen. De essentie ligt namelijk in de verbinding die consumenten met een regionaal bedrijf maken door hun afname te garanderen. Zij verdiepen zich in de ins en outs van het bedrijf en van de biologisch-dynamische landbouw-methode. Ze leven mee met de bedrijfsvoering en zijn in geval van problemen veelal een deel van de oplossing. Ze werken mee, ze denken mee. Ze nemen af wat het land levert en accepteren de beperkingen daarvan. Dat kunnen ze alleen als ze goed op de hoogte gehouden worden. Dat doet Anna door haar nieuwsbrief. De wederkerigheid, die daardoor ontstaat, maakt veel mogelijk. Er wordt niet geteeld voor een anonieme markt. Dit voegt een dimensie toe aan het bedrijf, die de kwaliteit ten goede komt. Door het ontbreken van handelsbelangen treedt geen verwatering op